

УДК 81'27

DOI: 10.36979/1694-500X-2022-22-6-100-105

**ВЕРБАЛИЗАЦИЯ КАТЕГОРИИ ПРОСТРАНСТВА
В АНГЛИЙСКОЙ И КЫРГЫЗСКОЙ ЛИНГВОКУЛЬТУРАХ:
ФРАЗЕОЛОГИЧЕСКИЙ АСПЕКТ**

Н.З. Хабибуллаева

Аннотация. Рассматривается категория пространства во фразеологических единицах в английской и кыргызской лингвокультурах. Следует отметить, что вербализация лингвокультурного концепта «пространство» устойчивыми единицами языка исследована в меньшей степени, чем номинативными единицами. Устойчивые единицы языка как знаки культуры вписываются в систему культурных концептов, составляющих ценностную картину мира кыргызов, англичан и американцев. Фразеологические единицы обладают национально-культурной спецификой, воплощённой в культурных коннотациях. На основе специфики пространственной категории нами выделены фразеологизмы, раскрывающие специфику менталитета, специфику национального самосознания, когнитивные и поведенческие стереотипы. Подробно рассматривается первая группа, основанная на антропоцентризме, когда языковой фразеологический материал организован вокруг человека. К этой группе отнесли соматические устойчивые единицы.

Ключевые слова: концепт; пространство; фразеологические единицы; лингвокультура; культурные коннотации; соматические устойчивые единицы.

**АНГЛИС ЖАНА КЫРГЫЗ ЛИНГВОМАДАНИЯТТАРЫНДА
МЕЙКИНДИК КАТЕГОРИЯСЫН ВЕРБАЛДАШТЫРУУ:
ФРАЗЕОЛОГИЯЛЫК АСПЕКТ**

Н.З. Хабибуллаева

Аннотация. Бул макалада англис жана кыргыз тил маданияттарындагы фразеологиялык бирдиктердеги мейкиндик категориясы талкууланат. Белгилей кетүү керек, «мейкиндик» лингвомаданий концептин тилдин туруктуу бирдиктери менен вербалдаштыруу, номинативдик бирдиктерге караганда, аз даражада изилденген. Тилдин туруктуу бирдиктери маданияттын белгиси катары кыргыз, британ жана америкалыктардын дүйнө таанымынын баалуулуктарын түзгөн маданий концепттердин системасына туура келет. Фразеологиялык бирдиктер маданий коннотацияларда камтылган улуттук-маданий өзгөчөлүктөргө ээ. Мейкиндик категориясынын өзгөчөлүгүнө таянып, менталитеттин өзгөчөлүгүн, улуттук өздүк аң-сезимдин өзгөчөлүгүн, таанып-билүү жана жүрүм-турум стереотиптерин ачып берүүчү фразеологиялык бирдиктерди аныктадык. Биринчи топ лингвистикалык фразеологиялык материал адамдын айланасында уюшулган антропоцентризмдин негизинде кеңири каралат. Бул топ соматикалык туруктуу бирдиктерди камтыйт.

Түйүндүү сөздөр: концепт; мейкиндик; фразеологиялык бирдиктер; тил маданияты; маданий коннотациялар; соматикалык туруктуу бирдиктер.

**VERBALIZATION OF THE CATEGORY OF SPACE
IN ENGLISH AND KYRGYZ LINGUOCULTURES: PHRASEOLOGICAL ASPECT**

N.Z. Khabibullaeva

Abstract. This article discusses the category of space in phraseological units in the English and Kyrgyz linguistic cultures. It should be noted that the verbalization of the linguocultural concept of "space" by phraseological units of

the language has been studied to a lesser extent than by nominative units. The phraseological units of the language as signs of culture fit into the system of cultural concepts that make up the value picture of the world of the Kyrgyz, British and Americans. Phraseological units have national and cultural specificity embodied in cultural connotations. We have identified groups of stable units based on the main characteristics of spatial category, in which the nation's consciousness, cognitive and behavioral stereotypes are revealed. The first group based on anthropocentrism, when the linguistic phraseological material is organized around a person, has been studied in detail. This group includes somatic phraseological units.

Keywords: concept; space; phraseological units; linguistic culture; cultural connotations; somatic phraseological units.

Улуттук-маданий спецификасынын темасы фразеологиянын тармагын изилдөөдө үчүн жетишээрлик салттуу болуп саналат. Көп жылдар бою фразеология боюнча эмгектерде фразеологиялык бирдиктер элдин маданий потенциалын топтоочу тилдин улуттук-спецификалык бирдиктерин өзү менен бирге алып жүрөт. Бул тема Э.Ш. Абакирова, А. Вежбицкая, Д.О. Добровольский, Г.Ж. Жамшитова, Б.Б. Максатов, В.А. Маслова ж. б. ушул сыяктуу окумуштуулар тарабынан изилденген [1; 3; 4; 5; 7; 8].

Лингвомаданий “мейкиндик” концептин түшүнүүдө көңүлдү спецификалык маданий, маданий вербалдык бирдиктерге – туруктуу сөз айкаштарына – мейкиндиктин менталдык өзгөчөлүктөрүн сүрөттөө үчүн улуттук-шартталган бирдиктерге буруу керек. Тилдин туруктуу бирдиктери маданияттын белгиси катары кыргыз, британ жана америкалыктардын дүйнө сүрөтүнүн баалуулуктарын түзгөн маданий концепттердин системасына туура келет. Белгилей кетүүчү нерсе: “мейкиндик” лингвомаданий концептин тилдин туруктуу бирдиктери менен вербалдаштыруу, номинативдик бирдиктерге караганда, аз даражада изилденген.

Туруктуу бирдиктерди карап чыгуу фразеологиялык айкаштарды улуттук концепт чөйрөсүн сүрөттөөдөгү маанилүү звено экендигин көрсөтү, ал маданий коннотацияларда ишке ашырылган улуттук-маданий өзгөчөлүктөргө ээ экендиги менен түшүндүрүлөт. Фразеологиялык айкаштардын көркөмдүк негиздеринде калыптанган, мейкиндик түшүнүгүнүн өзгөчөлүктөрүн башкача интерпретация кылууда түзүлгөн маданий коннотациялар кыргыз, англис жана америка маданияттарынын мифологиялык катмарлары менен болгон өз ара байланышты ачып берет.

Тилчилердин мейкиндик категориясын вербалдаштыруу каражаттарына, мейкиндик семантикасына ээ болуучу вербалдык бирдиктерди анализдөөгө болгон туруктуу кызыгуусун белгилеп кетсек болот. Адам жашаган мейкиндик ар кандай тилдик маданияттарда өзүнө мүнөздүү болгон өзгөчөлүктөргө ээ болуучу, мейкиндикти кабыл алуу формаларын камтыган вербалдык белги системасында чагылдырылат.

“Мейкиндик” концепти ар бир лингвомаданиятка мүнөздүү болгон лингвоменталдык мүнөздөмөлөр аркылуу көрсөтүлүшү мүмкүн. “Мейкиндик” концептин кыргыздардын, британдыктардын жана америкалыктардын дүйнөнүн баалуулук сүрөтүн түзүүчү вербалдык белгилер системасынын туруктуу бирдиктери катары сүрөттөөгө бул макалада аракет жасалды. Вербалдык белги системасынын туруктуу бирдиктери менен мейкиндикти вербалдаштыруу ыкмаларын кароодо, ар түрдүү лингвомаданияттардын өкүлдөрүнүн мейкиндикти вербалдык эмес кабыл алуусунун маданий-спецификалык өзгөчөлүктөрүн эске алуу керек. Бул макалада мейкиндикти кабыл алуу ар кандай түрдө чечмеленип берилет.

“Мейкиндик” түшүнүгүнүн тилдик-менталдык мүнөздөмөлөрүн андан ары карап чыгуу үчүн автор мейкиндик категориясынын түпкү мүнөздөмөлөрүн эске алуу аркылуу лексикографиялык булактардан баштан аяк тандоо ыкмасы менен алына турган фразеологиялык айкаштарга кайрылат. “Мейкиндик” тилдик-маданий концептин тастыктаган тилдик бирдиктердин семантикасын караштыруу бул түшүнүктүн маани-маңызын ойлоо бирдиги катары пайдаланууга жол ачат. Биз “мейкиндиктик” тилдик-маданий түшүнүгүнүн базалык мүнөздөмөлөрүн

көрсөткөн жана бул категорияны вербалдык белги түзүмүндө сүрөттөгөн тилдин туруктуу бирдиктерин классификациялоону сунуштайбыз, бул чындыкты кабылдоонун улуттук өзгөчөлүгүн, дүйнө сүрөтүнүн тилинде чагылдыруунун улуттук спецификасын ачып берүүгө жардам берет.

Бул туруктуу бирдиктер үчүн маанилүү болуп, бир нерсенин же кимдир бирөөнүн турган ордун кандайдыр бир мейкиндиктин багытына жана мейкиндиктин белгилүү бир чегинде жайгашкандыгын фразеологиялык каражаттар менен белгилөө эсептелет. Биз мейкиндиктик категориянын мүнөздөмөлөрүнө негизделген туруктуу бирдиктердин топторун аныктадык, анда улуттун аң-сезиминин, когнитивдик жана жүрүм-турумдук стереотиптеринин спецификасы ачылып берилди:

- 1) антропоцентрикалык;
- 2) туташтык, узундук (мейкиндик мааниде), ыраактык, багыттуулук;
- 3) үч өлчөмдүүлүк;
- 4) жабыктык-ачыктык;
- 5) предметтүүлүк (толуктуулук);
- 6) тегерек уюм;
- 7) обочолонуу (аралыктын алыстыгы).

Бул топтор үчүн маанилүү нерсе – бул мейкиндиктин белгилүү бир чектеринде кандайдыр бир мейкиндиктин багытындагы жана мейкиндиктин чегиндеги бир нерсенин же кимдир бирөөнүн жайгашкан жерине жараша фразеологиялык туюндуруу болуп саналат:

- ички, кандайдыр бир чектелген мейкиндик;
- предметтен тышкары, кандайдыр бир белгилүү мейкиндиктин чегинен тышкары;
- ошол эле учурда предметтен каалаган багытта жана андан ар түрдүү алыстыкта жайгашкандыгы белгиленет.

“Мейкиндиктик” лингвомаданий концептин ырастаган тилдик бирдиктердин семантикасын изилдөө концептин мазмунун ойлоо бирдиги катары алууга мүмкүндүк берет. “Мейкиндиктик” тилдик-маданий түшүнүгүнүн түпкү мүнөздөмөлөрүн сүрөттөгөн туруктуу бирдиктердин классификациясы сунушталат. Бул бирдиктердин анализи төмөнкүлөрдү белгилөөгө жол ачты:

1. “Мейкиндиктин” тилдик-маданий түшүнүгүнүн мүнөздөмөлөрү аркылуу байланышкан туруктуу бирдиктер тайпасында адамды тегеректеген антропоборбордук, лингвофразеологиялык материал топтоштурулган. Бул тайпада соматикалык туруктуу бирдиктер камтылган.

2. “Мейкиндиктик” тилдик-маданий түшүнүгүнүн мындай мүнөздөмөлөрүн сүрөттөгөн үзгүлтүксүздүк, узактык, алыстык, багыттуулук сыяктуу туруктуу бирдиктер тайпасына бири бирине карата ар кандай предметтерди отурукташтыруунун формаларын билдирген фразеологиялык айкалыштар кирет: *жакын-алыс, быякта-тыякта, бул жерде, тигил жерде, ар түрдүү багыттарда, бир багытты, белгисиз багытты карай* [2].

3. Мейкиндиктин үч өлчөмдүү белгиси ар түрдүү объектилердин карама-каршылыгын горизонталдык-тегиздикте салыштыруу аркылуу изилденет: *өйдө-төмөн, астынан-артынан, сол тарап, оң тарап* [2].

4. Мейкиндиктин жабык жана ачыктыгы физикалык, рухий жана ирреалдык мейкиндиктин деңгээлинде чагылдырылат.

5. Мейкиндиктеги нерселер жана буюмдардын предметтүүлүгү (толуктуулук) туруктуу бирдиктердин тайпачаларында туюндурулат, мисалы: *толуктук-боштук, тереңдик-тайыздык* [2].

6. Мейкиндиктин тегерек белгилерин көрсөтүүчү туруктуу бирдиктер үчүн белгилүү бир локалдуулуктун так ортосунда адам турат.

7. Мейкиндиктин адамдан обочолонуу сыяктуу касиеттерин көрсөткөн туруктуу бирдиктер тайпасында мейкиндик адам болбогон жердеги идиштин (орундун) ролун ойнойт.

Туруктуу бирдиктерге жасаган семантикалык анализ көрсөткөндөй, вербалдык белгилер түзүмүндө мейкиндиктин категориясын кабыл алуунун жана түшүнүүнүн дайындуу бир ыкмаларын туюндурат, мейкиндик координаттарын деталдаштырат, адамга ааламдын белгилүү бир ядросу катары мамиле кылат.

Кыргыз жана англис тилдериндеги туруктуу бирдиктердин семантикалык маанилеринин көп сандагы ылайык келүүлөрү кыргыз жана

англис маданияттарынын өкүлдөрүнүн тилдик аң-сезиминде көптөгөн жалпылыктар, универсалдуулуктардын бар экендигин, жана бул ар башка тилдерде сүйлөгөн элдердин дүйнөнү көрүүнүн же түшүнүүнүн, мейкиндиктин жана аны кабылдоонун белгилүү бир универсалдуулугунун болушунун далили деп тыянак чыгарууга мүмкүндүк берет.

Каралып жаткан тил маданияттарындагы “мейкиндик” лингвомаданий концепти универсалдуу жана уникалдуу мүнөздөмөлөрдү ачып бере тургандыгын белгилейбиз. Универсалдуулук – бул “мейкиндиктин” лингвомаданий түшүнүгүн көрсөтүүнүн жолдору (мейкиндиктин түпкү касиеттерин белгилеген туруктуу бирдиктер) болуп саналат.

“Мейкиндик” тилдик-маданий концептинин сейрек учуроочу өзгөчөлүктөрү анын когнитивдик касиеттери, түшүнүк берүүчү жана баалоочулук жактары аркылуу байланышкан, акыл-ой өзгөчөлүктөрүн тактоого жана ушул категорияны маданий түшүнүүнүн логикасын ачып берүүгө мүмкүндүк түзөт. Соматикалык туруктуу айкаштарды кененирээк карап өтөбүз. Мейкиндиктин антропоборбордук касиети (когнитивдик белгилери: “ой жүгүртүүчү объект аркылуу байланышта болушу”, “адамга жакын жайгашкан” мейкиндик), биздин оюбуз боюнча, бардык тилдик маданияттарга мүнөздүү болгон “мейкиндик” лингвомаданий концептинин бардык өзгөчөлүктөрүндө көрүнүп турат. Адамдын өзүн курчап турган дүйнө менен жекече аракетин ар дайым кандайдыр бир мейкиндик координаттарынын системасында жүрүп турат, анын башталышы адам – “кабылдоо, аң-сезим, иш-аракет жана таануу субъектиси”.

Салыштырылып жаткан тилдердин вербалдык түзүмүндө чагылдырылган “мейкиндиктин” маданий концептинин антропоборбордуулугу, адам менен түз же кыйыр түрдө байланышкан конкреттүү предметтерди жана абстракттуу түшүнүктөрдү туюндурууда пайда болот. Мындай туруктуу бирдиктер адамдын ой жүгүртүү ыкмасын, тажрыйбасын, анын чындыкка болгон реалдуу мамилесин чагылдырат.

Жөнөкөй дүйнө сүрөтүндөгү мейкиндиктин кыргыз жана батыш европалык тилдерде

чагылдырылышы – бул антропоцентрикалуулук, башкача айтканда, борбордо адамдын өзү жана анын дене мүчөлөрү – соматизмдер турат.

Адам өзүнүн ой жүгүртүүсүн адамдын денеси менен байланышкан туруктуу бирдиктердин айланасына топтоп түзүүгө болгон каалоосу бекеринен эмес. Тилдин соматикалык кубулуштары элдин өзгөчө жана чыныгы ой жүгүртүүсүнүн табиятын билдирет, фразеологизмдердин экспрессивдүү мүнөзүн толук жана так сүрөттөйт. Бул туруктуу бирдиктер байма-бай тигил же бул тилде сүйлөгөндөрдүн мейкиндик жөнүндөгү түшүнүктөрү менен тыгыз байланышта болуу менен ачык эмоционалдуулук менен мүнөздөлөт жана белгилүү бир тематикалык тармакка таандык болот. Соматикалык компонент менен түзүлгөн туруктуу бирдиктерде, көп кылымдык элдик тилдин аң-сезиминин жана тажрыйбасынын динамикалык, менталдык кайталангыс баалуулугу көрүнүп турат.

Адам өзүн жана биринчи кезекте өзүнүн денеси жөнүндө таанып-билип, аны аалам менен окшоштуруп, курчап турган дүйнөнү жана бүткүл Космосту кабылдайт. Адам денесинин бөлүктөрү макрокосмосто туура келүүлөргө ээ жана алар менен окшош: *баш – асман, көз – жылдыз, кан – суу, дене – жер*. Космос сыяктуу эле, дене борбордук-октун айланасында куралган жана карама-каршылыктарда чечмеленет, мисалы: *жогору / төмөн, оң / сол, алдыңкы / арткы*. Адамга болгон карым-катнашынан башка да тигил же бул өлчөмдүн мааниге ээ эместиги. Адамдын борбору – бул анын жүрөгү, негизги орган, ал өзгөчө руханий ядро. Мындай курамы бар соматикалык бирдиктер туруктуу сөз айкаштарын өз ичине алат: *чын жүрөктөн, чын көңүлдөн, чын ойдон, from all my heart, deep in the heart, under the heart – бүт көңүлүм менен, жүрөгүмдүн тереңинде, чын жүрөктөн* [2; 6].

Дененин эң жогорку бөлүгүндөгү баштын табигый абалы асман же турак жайдын чатырына окшошуп турган чокунун символикалык ролун аныктайт.

Дененин жогорку бөлүгүндө: *маңдай, мурун, ооз, моюн, дагы* жайгашкан. Адамдын денесинин төмөнкү бөлүгү – булар буттар, согончоктор – пас жакты же жерди

символдоштурат, мисалы: *мурдун көтөрү, to have the nose in the air*; сыяктуу туруктуу бирдиктерде жогору көтөрүлүү кыймылын гана көрсөтпөйт, текебердиктин төмөндөтүлгөн баасы чагылдырылган – *текеберленүү, бой көтөрүү, чоңсунуу* маанилерин берет; *мурдун көтөрүү, to be discouraged, hang up your nose* (англисче) – *капа болуу, көңүл чөгүү* же *иренжүү* (көңүл чөгүп, капалануу, кайгылануу маанилеринде көрсөтүлөт); *моюнуна отуруу, to climb on a neck* (англ.) – өзү эч нерсе кылбастан *бирөөгө көз каранды болуу; бирөөнүн багуусунда болуу; бирөөнөн ийинине жүк артуу, to load on smb. shoulders-* (англисче) – бир ишти кайра башка бирөөгө тапшыруу [2; 6].

Соматикалык туруктуу туюндуруулар, мисалы: *таман алдыңан жер жылып кеткендей эле болду, the ground is giving way (is slipping from) beneaths one's feet* (англ.) төмөндү карай кеткен кыймылды гана эмес, адамдын көңүлүнүн чөгүп турган абалын чагылдырат – айласыздыкка, үмүтсүздүккө дуушар болуу; жан буттун учуна келүү, *to get cold feet, to have one's heart in one's mouth/throat* – абдан катуу коркуу, *бутуна тура албай жыгылуу, жүрөгү оозуна кептелүү; to be ready to drop, to be dead on one's feet* (англ.) – *чарчап чаалыгуу, күчү калбай калуу* [2; 6].

Горизонталдык тегиздикте, оң / сол бири бирине карама-каршылыкты аныктап турганда, дене бойдун жупташкан бөлүктөрүнүн символикасы туюндурулат – көздөр, кулактар, колдор: *бетме-бет сүйлөшүү, to talk about in private, alone with smb.* (англ.); *кулагына чейин сазга батуу* (аябай карызга батуу), *no уши завязнуть* (орусча), *get stuck over head and ears* (англ.); *ийине туруу, жакын туруу (стать плечом к плечу), stand along side, shoulder to shoulder, side by side* (англ.); *арга түгөнүү, шылкыйуу (опустить руки), be disheartened, be unable to relieve the situation* (англ.) [2; 6].

Соматикалык туруктуу сөз айкаштарда, көкүрөк, каптал, арткы бөлүктөр менен аныкталган оппозициялык *алдыңкы / арткы: көкүрөккө-көкүрөк, face-to-face, бетме-бет* (англ; жанаша (бок о бок), *side by side, cheek by jowl* (англ.) – *катар басуу*, жакын аралыкта болууну түшүндүрөт; *баш көтөрбөй иштөө*

(*гнуть спину*), *to slave submissively (for someone)* (англ.) [2; 6].

Соматикалык компоненти бар туруктуу бирдиктер ар кандай тилдерде абдан активдүү колдонулат. Мисалы, англис жана кыргыз тилдеринде баш – head; жүрөк – heart; бут – foot; көз – eyes; кол – hand; мурун – nose; бет – face; кулак – ear; жан – soul; чыканак – elbow; ийин – shoulder, жак – side; сейрек колдонулган: согончок – heel, эриндер – lips, чеке – forehead, тырмак – nail [2; 6]. Бул элдик фольклордук жана элдик лингвистикалык традицияда чоң сандагы символдорго байланыштуу экендиги менен түшүндүрүлөт, алар белгилүү бир түшүнүктөрдү жана абалды, ошондой эле конкреттүү эмоцияны чагылдырат. *Жүрөк, баш, көз, кол* сыяктуу компоненттер көп нерсени аныктап, адамдардын айланасындагы дүйнө, анын жашоосу жана орду жөнүндө ар кандай тилдерде кандайча ой жүгүртүп жаткандыгын түшүнүүгө жардам берет.

Соматизмдер кайсы гана тилде болбосун, соматикалык компоненти бар туруктуу бирдиктерди башка тилде жеткирүү кээде кыйынга турат. Туруктуу бирдиктердин семантикалык түзүлүшү улуттук-маданий тажрыйбага негизделген адамдын тилдик-маданий иш-аракетинин натыйжасы катары каралат. Соматикалык бирдиктер эмоциялардын тышкы көрүнүштөрүн же акыл-эс байкай албай турган абалды жана процесстерди чагылдырат.

Алардын семантикасынын негизинде кадимки ченемдер жатат, алар адамдын акыл-эсинин абалын, анын сезимдери, ниеттери, тышкы көрүнүштөргө болгон толкундоолору проекция аркылуу чагылдырылат. Лингвомаданияттагы “мейкиндик” концептинин негизги мүнөздөмөлөрүн биз менталдык өзгөчөлүктөрдүн көз карашында чечмелейбиз, башкача айтканда, бардык мүнөздөмөнүн борборунда, жогоруда айтылгандай, негизги нерсе – антропоцентризм – турат.

Ар кандай түрдөгү универсалдардын лингвомаданий спецификаларды туюндурбаганына карабастан, кыргыз жана англис тилдериндеги «мейкиндик» лингвомаданий концепти изилденип жаткан кубулуштун мазмуну жана туюнтулушу жагынан

белгиленген универсалдуу да, кайталангыс да өзгөчөлүктөрдү ачып берет.

“Мейкиндик” лингвомаданий түшүнүгүн (мейкиндиктин негизги касиеттерин белгилөөчү туруктуу бирдиктер) жана анын концептуалдык түзүлүшүн туюнтуу ыкмалары универсалдуу болуп саналат. Концептин семантикалык мааниси негизинен дал келген когнитивдик белгилердин системасынын негизинде курулат.

“Мейкиндик” лингвомаданий концептинин кайталангыс белгилери анын концептуалдык жагына таандык жана менталдык өзгөчөлүктөрүн аныктоого мүмкүндүк берет.

Поступила: 27.04.22; рецензирована: 12.05.22;
принята: 17.05.22.

Адабияттар

1. *Абакирова Э.Ш.* Русско-киргизский / киргизско-русский синонимический словарь фразеологизмов со значением «психическое состояние лица» / Э.Ш. Абакирова. Бишкек: Мурас, 2006. 222 с.
2. *Абдулдаев Э.* Кыргыз тилинин фразеологиялык сөздүгү / Э. Абдулдаев, Д. Исаев, Б. Орузбаева, Ж. Осмонова. Фрунзе: Илим. 1980. 323 б.
3. *Вежбицкая А.* Язык. Культура. Познание / А. Вежбицкая. М.: Русские словари, 1996. 416 с.
4. *Добровольский Д.О.* Национально-культурная специфика во фразеологии / Д.О. Добровольский // Вопр. языкознания. М., 1997. № 6. С. 37–48.
5. *Жамшитова Г.Ж.* Глагольные фразеологизмы кыргызского и русского языков и их лексикографическое описание: автореф. дис. ... канд. филол. наук / Г.Ж. Жамшитова. Бишкек, 2000. 25 с.
6. *Кунин А.В.* Англо-русский фразеологический словарь / А.В. Кунин. М.: Гос. изд-во иностранных словарей, 1984. 944 с.
7. *Максатов Б.Б.* Функционирование фразеологических единиц в языке газеты (на материале русского и кыргызского языков): автореф. дис. ... канд. филол. наук / Б.Б. Максатов. Бишкек, 2006. 25 с.
8. *Маслова В.А.* Введение в когнитивную лингвистику: учебное пособие / В.А. Маслова. М.: ФЛИНТА, 2018. 296 с.